

Jaarverslag Stichting Farmaceutisch Erfgoed 2023

De meest bepalende gebeurtenis van het jaar 2023 was het plotselinge overlijden van Annette Bierman op 6 februari 2023. Annette is van onschatbare waarde geweest voor de SFE en de voorlopers, zoals de Commissie voor de Geschiedenis van de Farmacie van de KNMP en tevens voor het trefpunt Medische Geschiedenis Nederland. Bovendien liet zij haar omvangrijke verzameling boeken en documenten na aan de KNMP/SFE. De eerste schifting van dit legaat heeft de werkzaamheden in het Centrum voor Farmaceutisch Erfgoed op Urk gedurende het hele jaar in beslag genomen. Rubriceren en catalogiseren zal nog jaren vergen.

Intussen gingen ook de werkzaamheden door aan de online tentoonstellingen van het virtuele Nationale Farmaceutisch Museum (NFM), het beheer van de collectie, de organisatie van de Farmaceutisch Historische Dag en het vullen van het online archiefsysteem op de website www.stichtingfarmaceutischerfgoed.nl.

De activiteiten van de stichting in 2023 worden weergegeven volgens de indeling van het Meerjarenbeleidsplan 2021-2026: Verzamelingen, Communicatie, Financieel beheer, Samenwerking.

Verzamelingen

Beheer en registratie van documenten en objecten

De werkzaamheden in het Centrum voor Farmaceutisch Erfgoed op Urk behelsden vooral de inventarisatie van boeken en documenten van het legaat Bierman en daarnaast het ordenen van aanwinsten in onze collectie. Na het overlijden van Annette Bierman kreeg de Stichting ca 250 verhuisdozen vol boeken en archiefmateriaal te verwerken. Vele fraaie vondsten zijn al gedaan, en vele zullen nog volgen. Het archief van Annette bleek mede te bestaan uit de archieven van illustere voorgangers zoals Stoeder, Van der Wielen, Wittop Koning en Bosman-Jelgersma. Met name het archief van Wittop Koning lijkt compleet in het bezit van Annette te zijn gekomen.

Om het inventariseren en schiften van al dit materiaal op een consistente wijze uit te voeren heeft de archivaris van de KNMP een Beslisschema Legaat Bierman opgesteld. Vervolgens is conform het Meerjarenbeleidsplan een ouder concept Collectioneringsbeleid bewerkt en vastgesteld. Hierin is het Beslisschema Legaat Bierman als bijlage opgenomen. Het Collectioneringsbeleid van SFE beschrijft de wijze van verwerven, registreren, tentoonstellen, uitlenen en afstoten van objecten, boeken en andere documenten.

De database voor de registratie van de fysieke collectie is gekoppeld aan de website en wordt voortdurend aangevuld. Er is een onderscheid tussen objecten, boeken en documenten. De database groeit gestaag dankzij de input van onze vrijwilligers op Urk. Inmiddels zijn in totaal 4200 boeken en dissertaties gearhiveerd, 1600 objecten en meer dan 200 documenten. De collectie op Urk is te raadplegen via deze link: <https://www.stichtingfarmaceutischerfgoed.nl/open-depot/catalogus>.

Nieuwe aanwinsten

Regelmatig weet men de Stichting te vinden waar het gaat om schenking van boeken en 'realia'. De stichting Pharma Selecta is gestopt met het uitgeven van het gelijknamige tijdschrift. De stichting wordt opgeheven en heeft het archief aan SFE aangeboden. Het fysieke archief is niet zo groot, het digitale echter wel. Onderzocht is op welke wijze de artikelen uit de jaargangen van dit tijdschrift bewaard en toegankelijk kunnen blijven.

Nationaal Farmaceutisch Museum

Een ziekenhuisapotheker heeft voorgesteld om het thema Automatisering in de apotheek aan te vullen met de ontwikkeling in ziekenhuizen. Binnen het concept van het NFM wordt bekeken of met een beperkte aanvulling recht gedaan kan worden aan de ontwikkeling van ICT in de ziekenhuisfarmacie. Dat loopt nog en is afhankelijk van financiën.

Samen met prof. Peter de Smet werken Henk Burma en Toine Pieters aan een tentoonstelling Farmacognosie over geneesmiddelen op basis van planten.

Tevens wordt gewerkt aan een vertaling van de tentoonstellingen in het Engels. "In het voetspoor van de papaver" is de laatste tentoonstelling die is toegevoegd aan het Nationaal Farmaceutisch Museum. Deze is nu als eerste in het Engels vertaald, wat niet onopgemerkt is gebleven. Mede door de aandacht op het Amerikaanse weblog "Points" is er veel internationale belangstelling voor deze tentoonstelling.

Communicatie

In het verslagjaar zijn vijf nieuwsbrieven verstuurd aan geregistreerde belangstellenden. De nieuwsbrief gaat naar zo'n 442 abonnees, waarvan ongeveer de helft de nieuwsbrief ook opent.

Naast de nieuwsbrieven zijn 15 berichten geplaatst. Het eerste bericht was geheel gewijd aan dr. Annette Bierman, n.a.v. haar overlijden op 6 februari,

De website van de SFE wordt regelmatig geüpdatet, verbeterd en voorzien van nieuwe informatie.

Het radioprogramma Villa VdB van Omroep Max heeft op NPO radio 1 een programmaonderdeel dat heet Terug naar toen. Op 10 augustus vertelde Toine Pieters over de ontdekking van Aspirine.

Omroep Flevoland is gestart met een serie radio-uitzendingen, met om de twee weken een vrijwilliger van het Trefpunt die iets vertelt over een voorwerp uit het Trefpunt. Deze zijn ook op internet te vinden. Door de SFE-vrijwilligers René Maassen en Wim Rakhorst zijn twee bijdragen geleverd, over penicilline en over de eenhoorn in de farmacie.

Toine Pieters heeft een opioïdenpodcast (De pijngrens) ingesproken waarin het NFM wordt genoemd.

Via Facebook en LinkedIn wordt contact onderhouden en gelegd met een breed publiek, met name de groep apothekersassistenten. Evenementen, nieuws, nieuwsbrieven en korte berichtjes kunnen via Facebook makkelijk met enige regelmaat verspreid worden.

De Stichting krijgt veel vragen vanuit het hele land over de historie van apothekers en de farmacie in al haar facetten. Deze vragen worden vooral beantwoord door Wim Rakhorst.

Evenementen

Farmaceutisch Historische Dag:

Vrouw en farmacie in historisch perspectief, met aandacht voor de toekomst

De Farmaceutisch Historische Dag 2023 was een dag vol inzichten. Het evenement belichtte niet alleen de rol van vrouwen in de farmacie, maar bood ook een breed perspectief op de geschiedenis en toekomst van een inclusievere farmaceutische wereld.

Belangrijke thema's waren de onderbelichte betrokkenheid van vrouwen in geneesmiddelen-onderzoek, met name in de drie fasen van onderzoek voor registratie van een nieuw geneesmiddel. Dit leidde tot een oproep tot meer onderzoek naar de effecten van medicijnen op vrouwen, met een specifieke focus op bloedspiegels. De dag benadrukte echter ook dat het niet uitsluitend draaide om vrouwenemancipatie, maar om een inclusieve benadering waarbij mannen en vrouwen gezamenlijk reflecteerden op de evolutie van de farmacie.

De 40ste editie van de Farmaceutisch Historische Dag was een mijlpaal, die niet alleen terugkeek op vier decennia vooruitgang en uitdagingen, maar ook vooruitkeek naar de toekomst.

De dag eindigde met een krachtige oproep tot actie. Het publiek werd uitgedaagd om na te denken over concrete stappen voor een meer inclusieve farmaceutische sector. Niet alleen afgaan op Reference man. Een belangrijk aspect was de nadruk op gender- en seksebewuste geneeskunde voor betere, persoonsgerichte zorg.

Verder werden de levensverhalen van historische figuren, zoals Charlotte Jacobs (de eerste vrouwelijke apotheker in Nederland en Nederlands-Indië) en Aaltje Visscher (de eerste gediplomeerde apothekersassistente), uitgelicht. Dit bood een uniek inkijkje in het verleden van de apotheek, inclusief een filmverslag van een interview met een 90-jarige oud-apothekersassistente. Tot slot benadrukte het evenement het belang van terugkijken om vooruit te gaan. In essentie was de Farmaceutisch Historische Dag 2023 veel meer dan een viering van vrouwen in de farmacie; het was een kritische blik op de huidige stand van zaken en een oproep tot actie voor een inclusievere toekomst.

Het draaiboek FHD is bijgewerkt en voor bestuursleden beschikbaar, zodat leerpunten steeds meegenomen worden.

Tijdens het KNMP voorjaarscongres en najaarscongres 2023 had de SFE een professionele stand op de beursvloer met speciaal vervaardigde rolbanners over de stichting en over het Nationaal Farmaceutisch Museum en een doorlopende diaprojectie. In vele gesprekken met leden van de KNMP zijn belangstellenden voor de geschiedenis van de farmacie en Vrienden van de SFE geworven en is reclame gemaakt voor de FHD.

Publicaties

Het gebeurt niet zo vaak, een redactioneel commentaar in het Pharmaceutisch Weekblad met als onderwerp de farmacie historie. In PW nummer 8 was het zover, naar aanleiding van het overlijden van Annette Bierman.

Toine Pieters over de opioïde crisis: Dit artikel maakt inzichtelijk waarom de huidige crisis in de VS zoveel ernstiger vormen heeft aangenomen in vergelijking met de EU. Dit review artikel is verschenen in *Psychoactive* 2023, 2(4), 317-336.

Farmaceutisch Historische Dag: Inmiddels is 56% van de apothekers in Nederland vrouw. Annemieke Horikx, Toine Pieters (*Pharm. Weekbl.* 2023, nr. 43, pp. 14-16)

Boekbesprekingen op de website:

- *Apothecaries in Medieval Burgundy (1200-1600)*, Nanno Bolt

Financieel beheer

Het Financieel jaarverslag 2022 is goedgekeurd in de bestuursvergadering van 5 juli. Aan de publicatieverplichtingen t.b.v. de ANBI-status is voldaan.

Naast de continue financiële ondersteuning van de KNMP heeft de Stichting VNA zich als sponsor verbonden aan de SFE in de jaren 2022 t/m 2024.

Volgens de voorlopige cijfers realiseerde SFE in 2023 een opbrengst van ruim € 24.000. Deze hoge opbrengst is hoofdzakelijk te danken aan de onderstaande drie zaken.

Ten eerste is een donatie van € 10.000 ontvangen van APOSYS (de voormalige gebruikersvereniging van het MICROBAIS apotheekstelsel).

Ten tweede heeft de FHD een batig saldo van € 2800 te zien gegeven.

Ten derde zijn er in 2023 geen uitgaven geweest aan uitbreiding van de kamers van het Nationaal Farmaceutisch Museum.

Voor 2024 is het de bedoeling dat de donatie van APOSYS gebruikt gaat worden voor het vernieuwen en uitbreiden van de automatiseringskamer op de website van het NFM en aan andere aan de farmaceutische historie gekoppelde projecten. Verder zal het project met Peter de Smet in 2024 voor de nodige kosten zorgen.

Met de huidige financiële uitgangspositie kunnen deze zaken makkelijk gerealiseerd worden en blijft er voldoende over om de lopende kosten te voldoen. Over het geheel genomen ziet het er voor 2024 financieel gezond uit.

Samenwerking

Trefpunt Medische Geschiedenis Nederland

Wim Rakhorst heeft de SFE vertegenwoordigd in de vergaderingen van het Partneroverleg met de andere disciplines van het Trefpunt. In november is het Partneroverleg opnieuw opgestart met twee bestuursleden namens SFE, ondersteund door een vrijwilliger. Op deze wijze zal in 2024 aan het Partneroverleg worden deelgenomen (5-6 x per jaar).

Het bestuur heeft een Reglement Beheercommissie van de Stichting Farmaceutisch Erfgoed vastgesteld. Deze commissie heeft tot doel het uitvoeren van beleid van het bestuur met betrekking tot alle activiteiten 'op Urk'. In het reglement worden de verantwoordelijkheden van vrijwilligers en bestuursleden van de SFE beschreven. Tevens is een verzekering voor de vrijwilligers afgesloten. In de decembervergadering heeft het bestuur drie vrijwilligers/oud-bestuursleden benoemd in de commissie.

De schoonmaak van de panden van het hele Trefpunt Medische Geschiedenis is ondergebracht bij een lokaal schoonmaakbedrijf.

Overige samenwerking

Museum Jan Cunene te Oss had tot en met 29 mei 2023 een tentoonstelling "Leven en laten leven. Hoe Bio Art de toekomst kleurt". De Stichting Farmaceutisch Erfgoed heeft een aantal objecten in bruikleen gegeven.

Het SFE-bestuur heeft kennis aangeleverd aan de opstellers van een historisch overzicht van de farmacie t.b.v. het KNMP traject De Apotheek in 2040.

Toine Pieters heeft in Museum Boerhave aan een bijeenkomst van directeurs van medische-farmaceutische musea in Europa deelgenomen: New Horizons for Medical Museums and Collections

Conference 20–23 September 2023. Daar heeft hij het NFM aangeprezen als het meest vooruitstrevende farmaceutisch museum,

Bestuur

In 2023 heeft het bestuur vier keer vergaderd, eenmaal online, tweemaal hybride en eenmaal fysiek:

- 15 maart 2023, online
- 5 juli 2023, hybride
- 27 september 2023, hybride
- 13 december 2023, fysiek

Samenstelling bestuur:

- Toine Pieters (voorzitter)
- Frits Elferink (secretaris)
- Hans de Vries Schultink (penningmeester)
- Henk Buurma
- Liesbeth Muller (t/m 31 december)
- Annemieke Horikx
- Henk-Jan Guchelaar
- Ellen Kruize Kok

In de bestuursvergadering van 13 december is op gepaste wijze afscheid genomen van Liesbeth Muller. Zij wordt opgevolgd door Herma Reinink, per 1 januari 2024. Aansluitend aan deze vergadering vond een gezamenlijk diner met de vrijwilligers plaats.

Om te voldoen aan de eisen van de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (WBTR) heeft het bestuur het tien stappenplan doorlopen van mijn.WBTR.nl, een initiatief van De Nederlandse Associatie (DNA) en het Instituut voor Verenigingen Branches en Beroepen (IVBB). Dit heeft geresulteerd in een document waarin de afspraken voor goed bestuur zijn vastgelegd en dat is vastgesteld in de bestuursvergadering van december.